

Erik Albæk

Evalueringsforskning i Norden

Artiklen gennemgår evalueringsforskningens særlige karakter og anvendelsesmuligheder i den politisk-administrative praksis. Evalueringsforskningens organisering og kvalitet i de nordiske lande diskuteres, ligesom der stilles en række forslag til, hvorledes evalueringsforskningen kan forbedres, og dens anvendelse øges.

Det at standse op midt i eller efter ét af sine gøremål og vurdere - finere udtrykt: evaluere - om resultaterne står i et fornuftigt forhold til hensigt og anstrengelser, er ikke noget nyt fænomen i menneskehedens historie. Det gjorde allerede Vorherre på sjettedagen (Vedung, 1991). Vi gør det, når vi om søndagen vasker bil og bliver enige med os selv om, at den anvendte fjernsynsreklamerede voks alligevel ikke frembragte helt den finish, vi var blevet lovet. Læreren gør det, når elevernes fristile rettes, og der gives ros til den gode, vel-disponerede og selvstændige stil, mens der fremsættes forbedringsforslag til den mindre gode. Og medarbejderne i børnehaven gør det, når de på onsdagsmødet forholder sig til hinandens arbejde og børnenes adfærd i ugen, der gik.

Disse dagligdags eksempler på evalueringer falder fint i tråd med begrebets definition i Gyldendals Fremmedordbog: at "vurdere efter en standard", også selv om de færreste i disse situationer har begreb skabt om, at de er i færd med at foretage en evaluering. Det er der dog flere og flere, der har fået, efterhånden som termen har vundet indpas i almindelig sprogbrug. Aktiviteter, der ikke tidligere gik under betegnelsen, er nu blevet til evalueringer. Således fik skoleeleverne før i tiden karakterer. I dag evaluerer lærerne elevernes standpunkter. Omvendt kunne det dengang ikke falde lærerne ind at lade eleverne udtrykke deres vurdering af den undervisning, de havde modtaget. Det er nu blevet almindelig praksis, i hvert fald højere oppe i undervisningssystemet, hvor evaluering af undervisningskvaliteten mange steder er indført som standardpraksis, eksempelvis ved hjælp af standardiserede spørgeskemaer. Som endnu et eksempel på begrebets forekomst som praksis i den offentlige sektor kan nævnes "selvevaluering", hvor personale og undertiden brugere lærer teknikker til at gennemføre en systematisk vurdering af deres egne aktiviteter.

Sådanne evalueringsaktiviteter er ofte fornuftige og værdifulde ingredienser i daglig praksis, både i og uden for den offentlige sektor, og falder helt i tråd med den sprogbrug, der benyttes i daglig nordisk tale, både på dansk og norsk, hvor den engelske terminologi måske lidt fantasiløst er blevet direkte overtaget, og på svensk og finsk, hvor henholdsvis termene "utvärdering" og "arviointi" tilføjer begrebet et nationalt islæt. Med evaluering henvises imidlertid tit til en delmængde af denne brede definition, nemlig evalueringer, der benytter systematiske forskningsmetoder til at vurdere offentlig politik, forvaltning og serviceproduktion. I denne specifikke forstand omtales evaluering undertiden som evalueringsforskning, pendanten til "evaluation research".

Erik Albæk

Evalueringsforskning i Norden

Artiklen gennemgår evalueringsforskningens særlige karakter og anvendelsesmuligheder i den politisk-administrative praksis. Evalueringsforskningens organisering og kvalitet i de nordiske lande diskuteres, ligesom der stilles en række forslag til, hvorledes evalueringsforskningen kan forbedres, og dens anvendelse øges.

Det at standse op midt i eller efter ét af sine gøremål og vurdere - finere udtrykt: evaluere - om resultaterne står i et fornuftigt forhold til hensigt og anstrengelser, er ikke noget nyt fænomen i menneskehedens historie. Det gjorde allerede Vorherre på sjattedagen (Vedung, 1991). Vi gør det, når vi om søndagen vasker bil og bliver enige med os selv om, at den anvendte fjernsynsreklamerede voks alligevel ikke frembragte helt den finish, vi var blevet lovet. Læreren gør det, når elevernes fristile rettes, og der gives ros til den gode, vel-disponerede og selvstændige stil, mens der fremsættes forbedringsforslag til den mindre gode. Og medarbejderne i børnehaven gør det, når de på onsdagsmødet forholder sig til hinandens arbejde og børnenes adfærd i ugen, der gik.

Disse dagligdags eksempler på evalueringer falder fint i tråd med begrebets definition i Gyldendals Fremmedordbog: at "vurdere efter en standard", også selv om de færreste i disse situationer har begreb skabt om, at de er i færd med at foretage en evaluering. Det er der dog flere og flere, der har fået, efterhånden som termen har vundet indpas i almindelig sprogbrug. Aktiviteter, der ikke tidligere gik under betegnelsen, er nu blevet til evalueringer. Således fik skoleeleverne før i tiden karakterer. I dag evaluerer lærerne elevernes standpunkter. Omvendt kunne det dengang ikke falde lærerne ind at lade eleverne udtrykke deres vurdering af den undervisning, de havde modtaget. Det er nu blevet almindelig praksis, i hvert fald højere oppe i undervisningssystemet, hvor evaluering af undervisningskvaliteten mange steder er indført som standardpraksis, eksempelvis ved hjælp af standardiserede spørgeskemaer. Som endnu et eksempel på begrebets forekomst som praksis i den offentlige sektor kan nævnes "selvevaluering", hvor personale og undertiden brugere lærer teknikker til at gennemføre en systematisk vurdering af deres egne aktiviteter.

Sådanne evalueringsaktiviteter er ofte fornuftige og værdifulde ingredienser i daglig praksis, både i og uden for den offentlige sektor, og falder helt i tråd med den sprogbrug, der benyttes i daglig nordisk tale, både på dansk og norsk, hvor den engelske terminologi måske lidt fantasiløst er blevet direkte overtaget, og på svensk og finsk, hvor henholdsvis termene "utvärdering" og "arviointi" tilføjer begrebet et nationalt islæt. Med evaluering henvises imidlertid tit til en delmængde af denne brede definition, nemlig evalueringer, der benytter systematiske forskningsmetoder til at vurdere offentlig politik, forvaltning og serviceproduktion. I denne specifikke forstand omtales evaluering undertiden som evalueringsforskning, pendanten til "evaluation research".

Evalueringsforskning er en aktivitet, der først for alvor begyndte at slå igennem i offentlig politisk-administrativ praksis i Norden i 1980'erne. Antallet af evalueringer har været stærkt voksende, ligesom der er sket en vis institutionalisering af evalueringsforskningen både på sponsor- og producentside. Selv om megen evalueringsforskning også, således som tilfældet ofte er med politisk-administrative nydannelser, må betragtes som resultatet af en modebølge, er der grund til at tro, at der er tale om en aktivitet, der er kommet for at blive. Det gælder ikke mindst, hvis man sammenligner udviklingen i de nordiske lande med andre lande, hvor evalueringsforskningen slog igennem og blev institutionaliseret betydeligt tidligere: I modsætning til en række andre politisk-administrative modefænomener, som eksempelvis planlægning, har evalueringsforskningen i disse lande vist sig overordnetlig sejlivet (Rist, 1990).

Der kan derfor være god grund til at standse op og fundere over, hvad det er for en størrelse, vi har fået ind i vor nordiske andedam; om man vil: god grund til at evaluere vor spirende evalueringsforskning. Det var hovedtemaet for konferencen: "Evalueringsforskning i Norden: Historie og kritiske erfaringer", der i maj måned 1992 blev afholdt ved Institut for Statskundskab ved Aarhus Universitet, i samarbejde med det fællesnordiske forening *Forum för Kunskapsvård och Forskningsinformation*, FKF. Konferencen havde to formål. For det første at få kortlagt evalueringsforskningens historiske udvikling i Norden ved at stille følgende spørgsmål: Hvornår og hvordan introduceredes evalueringsforskningen i de nordiske lande? Hvordan blev den institutionaliseret, og hvilke forskningstraditioner har den stillet sig på skuldrene af? Hvorfor dukkede den først for alvor op i Norden relativt sent sammenlignet med andre lande, som de nordiske lande ellers har mange træk tilfælles med? For det andet havde konferencen til hensigt at gøre status over den nordiske evalueringsforskning: Hvordan bruges og organiseres evalueringsforskningen? Hvad kan evalueringsforskningen - og med den policy-analysen - bidrage med i den politisk-administrative beslutningsproces og generelt i den offentlige sektor? Hvordan er forskningskvaliteten? Og hvad kan gøres for at forbedre evalueringsforskningen og dens anvendelse? Artiklerne i dette temanummer af *Politica* stammer fra konferencen, mens andre af konferencens bidrag byggede på tidligere offentliggjorte rapporter og vil indgå i argumentationen i nærværende oversigtsartikel.¹

Evalueringsforskningens historie

Den voldsomme udvidelse af det offentliges aktiviteter, der i mange vestlige lande tog sin begyndelse efter 2. verdenskrig, gav også anledning til nyorientering inden for samfundsvidenskaberne - teoretisk og empirisk, men også for så vidt angik bestræbelserne på mere systematisk at udvikle og anvende samfundsvidenskabelig teori og metode til at tackle politisk-administrative problemsstillinger. Den amerikanske politolog Harold Lasswells tanker fra begyndelsen af 1950'erne om udviklingen af det, han kaldte for "policy sciences" ses ofte anført som startskuddet for sidstnævnte bestræbelse og dermed, hævdes det, for et nybrud inden for samfundsvidenskabene (Brewer og de-Leon, 1983).

For så vidt der hermed menes, at samfundsvidenskabernes engagement i praktiske politisk-administrative problemstillinger er af ny dato, er der tale om en misvisende karakteristik af samfundsvidenskabernes historie, idet der i mange lande har eksisteret en lang og ubrudt tradition for, at samfundsforskere gennem nære og ofte institutionaliserede forbindelser til politikere, embedsværk og andre politiske aktører har øvet betydelig indflydelse på den politisk-administrative praksis. Således var samfundsvidenskaberne helt fra deres spæde begyndelse i sidste århundrede på et meget jordnært og praktisk plan optaget af de problemer, som deres samtid - det vil sige den fremvoksende, "moderne" og kapitalistiske samfundsorganisering - førte med sig. I vesten blev livsbetingelserne for stadig større befolkningsgrupper dramatisk ændret gennem en hurtig industrialisering og urbanisering, og de heraf afledte problemer blev fortsat vanskeligere at håndtere. Der opstod i mange lande reformvenlige grupper og sammenslutninger, som på den ene side bød moderniseringen og dennes muligheder velkommen, men som på den anden side fandt det nødvendigt gennem omfattende, systematiske og empiriske undersøgelser at dommentere de sociale problemers alvorlige karakter og omfang for derigennem at medvirke til gennemførelsen af politiske reformer (Easthope, 1974). Et af de kendteste eksempler på samfundsforskernes nære og undertiden afgørende samspil med den praktiske politisk-administrative verden var engelske og svenske økonomers udvikling af det teoretiske fundament for den interventionistiske økonomiske politik, til hvilken navnet Keynes på temmelig tilfældig vis er blevet knyttet (Wagner *et al.*, 1991). Mens der således har eksisteret en lang tradition for et samfundsvidenskabeligt engagement i presserende samfundsspørgsmål, er det en korrekt iagttagelse, at bestræbelserne på at udvikle og institutionalisere dette engagement som en bevidst forskningsstrategi i form af eksempelvis "policy-videnskab" er et fænomen, der hører efterkrigstiden til.

Flere års erfaringer med interventionistisk økonomisk politik øgede i mange lande den politiske villighed til at benytte en anseelig del af et tilsyneladende uendeligt økonomisk vækstoverskud til at gennemføre sociale reformer, og samfundsforskere så det i forlængelse heraf som deres pligt at udvikle og gennemføre analyser, der kunne bidrage til en vurdering, raffinering og udvidelse af det tilgængelige antal politisk-administrative instrumenter. Evalueringsforskningen, hvis sigte har været at bidrage til en forbedring af offentlige foranstaltningers effektivitet, knytter sig snævert til og er at betragte som en delmængde af denne brede policy orientering inden for samfundsvidenskaberne. Såvel dens teoretiske og metodiske udvikling som dens institutionalisering i politisk-administrativ praksis har været tæt forbundet med den moderne velfærdsstats ekspansion. Ganske særligt har den knyttet sig til de omfattende offentlige foranstaltninger - eller programmer, som de kaldes *over there* - der i 1960'erne blev lanceret i USA inden for snart sagt alle områder primært med det sigte at beskytte store dele af den amerikanske befolkning mod negative konsekvenser af landets store fattigdomsproblemer. Med det øgede aktivitetsniveau øgedes også behovet for at dokumentere, dels at programmerne havde de forventede effekter uden samtidig at give anledning til utilsigtede bieffekter,

dels at midlerne blev benyttet lovmedholdigt og omkostningseffektivt (Albæk, 1988). Også i andre lande, hvor der dannedes handlekraftige politiske reformkoalitioner, blev der forholdsvis tidligt iværksat en betydelig evalueringsaktivitet, eksempelvis i Vesttyskland (Rist, 1990).

Der hersker ingen tvivl om, at evalueringsforskningen – og med den policyforskningen generelt – har været tæt forbundet med den moderne velfærdsstats fremvækst og ekspansion. Samtidig er det oplagt, at forbindelsen ikke er baseret på ren automatik. De nordiske lande var således blandt de første, der i efterkrigstiden udviklede en velfærdsstat med et offentlige konsum, der langt oversteg den offentlige sektors andel af bruttonationalproduktet i andre lande. Så markant har denne udvikling været, at de tætte forbindelseslinjer mellem stat, marked og civilsamfund i de nordiske lande har givet anledning til, at der i den internationale samfundsvidenskabelige litteratur tales om en særlig skandinavisk velfærdsstatsmodel. Trods dette er evalueringsforskningen et fænomen, der først i nævneværdigt omfang er dukket frem i Norden i 1980'erne. Med andre ord først på et tidspunkt, hvor man var begyndt at stille spørgsmål ved det fornuftige i fortsat velfærdsstatsekspansion. Og evalueringsforskningen har endnu ikke nået det omfang, den teoretiske og metodiske sofistikation eller den institutionalisering, som den langt tidligere nåede i lande, der er sammenlignelige med os.

Der har således ikke eksisteret nogen én-til-én korrespondance mellem velfærdsstatens og policy/evalueringsforskningens udvikling. En række, ikke nødvendigvis indbyrdes forbundne, forhold kan have været bestemmende for evalueringsforskningens fremvækst i de enkelte lande. Det kan eksempelvis dreje sig om: Udbredelsen af egalitære holdninger i befolkningen og blandt beslutningstagerne; det politisk-administrative systems opbygning og heri institutionaliserede konfliktlinjer; landets økonomiske situation; eksistensen af alternative feed-back mekanismer; opslutningen bag velfærdsstatsforanstaltninger; og forekomsten af forskere med samfundsvidenskabelige kvalifikationer til at gennemføre evalueringsforskning.

Mens der findes komparative studier af den generelle policy forsknings fremvækst, findes der så godt som ingen af evalueringsforskningens fremvækst specifikt (for en enkelt undtagelse, se Rist, 1990). I dette nummer af *Politica* bringes artikler om evalueringsforskningens fremvækst i tre af de nordiske lande, nemlig Danmark, Norge og Sverige. Samtidig giver en af de akademiske hovedaktører i den amerikanske evalueringsforskning en oversigt over dennes udvikling og reflekterer over, hvilken lære der kan drages af de mest omfattende evaluerings erfaringer, noget land har gjort sig i de seneste tre årtier.

Evalueringsforskning – hvad er det?

Selv om evalueringsforskning efterhånden er blevet alment accepteret som et værdifuldt bidrag til offentlig beslutningstagning, er kendskabet til denne forskningstypes særlige karakter og anvendelsesmuligheder ofte begrænset blandt sponsorer og brugere, men i et ikke ubetydeligt omfang også blandt evalueringsforskere selv. Det skyldes blandt andet mangel på viden om, hvad

der i det hele taget skal forstås ved evalueringsforskning. Det er blevet almindeligt og populært at foreslå evaluering – sådan slet og ret – uden at forslagsstillerne gør sig præcise forestillinger om, hvilke typer af information evalueringsforskningen vil kunne tilvejebringe.

Fra oprindelig at være blevet defineret alene som effekt-måling er evalueringsbegrebet blevet betragtelig udvidet i takt med, at evalueringsforskere blev konfronteret med en virkelighed, hvis informationsbehov gjaldt meget andet end målinger af offentlige foranstaltningers effekter. Der har gennem årene udviklet sig en bred vifte af evalueringstyper, som kan anvendes til fremskaffelse af relevant information om politisk-administrative problemer, alternative løsninger herpå og disses effekter. Der har været gjort adskillige forsøg på at kategorisere disse mange evalueringstyper – snart sagt enhver lærebog i emnet har sit eget bud. Blandt de kendteste er den kategorisering af almindeligt og rutinemæssigt gennemførte evalueringstyper i den amerikanske forvaltning, som standardkommissionen i den amerikanske evalueringssammenslutning, *The Evaluation Research Society*, har foretaget (Evaluation Research Society Standards Committee, 1982):

Frontanalyse ("front-end analysis") gennemføres, inden der træffes beslutning om at iværksætte en foranstaltning, og er i policy-formuleringsfasen behjælpelig med at belyse spørgsmål om foranstaltningers gennemførlighed og sandsynlige effekter ved at benytte tilgængelig data på området, herunder resultater fra tidligere gennemførte evalueringer.

For-evaluering ("evaluability assessment") vurderer, hvilke dele af en foranstaltning det i det hele taget lader sig gøre at evaluere. Denne evalueringstype blev udviklet i erkendelse af, at ikke alle dele af en foranstaltning lader sig evaluere. Det kan skyldes, at deres målsætninger er uklare eller ligefrem ukendte, eller at de ikke er gennemført på tilfredsstillende vis. For-evalueringen har til formål at identificere de af en foranstaltningselementer, som er egnede til evaluering, og at give evaluatore, sponsorer og dem, der skal underkastes evaluering, mulighed for i fællesskab at nå til enighed om, hvad der skal evalueres og hvordan.

Procesevaluering ("process evaluation") har til formål at kortlægge, hvordan en offentlig foranstaltning ser ud i forhold til det planlagte, om foranstaltningernes målgrupper nås, og hvilke af en foranstaltnings forskellige aspekter, der har forårsaget dens effekter – eller mangel på samme. Hvor den traditionelle effektmåling i det store og hele betragter selve foranstaltningen som en black box, går man i forbindelse med procesevalueringen så at sige "ind i" foranstaltningen og sammenholder dens input med dens output. Der bliver typisk fokuseret på forhold som ledelse, planlægning, organisering, økonomi, procedurer og i bred forstand på implementeringsfaktorer: medarbejdernes kvalifikationer og arbejdsrutiner, målgruppens sammensætning og adfærd, sammenhæng og konflikt med andre foranstaltninger mv.

Effekt-måling ("effectiveness eller impact evaluation") er som nævnt evalueringsforskningens klassiske kerneområde. Det var da også med den betydning, begrebet blev introduceret på dansk grund, netop som "effekt-måling" (Peder-

sen, 1979; 1980). Det er med den betydning, begrebet – i lighed med andre nyindførte ord – blev islandiseret: “ransókna á mati á áringri” (ransagning i at måle udfald). Og det er fortsat den betydning, der i mange grundbøger om offentlig forvaltning lægges vægt på, når evaluering i et beslutningskronologisk forløb indplaceres efter implementering som en aktivitet, der måler, om vedtagne og gennemførte offentlige foranstaltninger har de tilsigtede effekter (se for eksempel Straussman, 1990). Dette er kun muligt at afgøre, hvis observerede – dvs. målelige – effekter kan tilskrives foranstaltningen snarere end forhold i dennes omgivelser. Det gør det nødvendigt, at effekt-målinger designes på en sådan måde, at det kan bedømmes, hvordan tilstanden ville have været, hvis der ikke havde været nogen foranstaltning. Da netop dette er logikken bag (quasi-)eksperimentelle forskningsdesign, har disse været dominerende i forbindelse med effekt-målinger.

Problem- og programovervågning (“program and problem monitoring”) adskiller sig fra de tidligere nævnte evalueringstyper ved at udgøre en løbende, snarere end enkeltstående, aktivitet. Formålet er at spore, om og hvordan policy-problemer ændrer sig over tid, om foranstaltninger fortsat lever op til intentionerne, om serviceform og -indhold ændrer sig over tid osv. For politisk-administrative beslutningstagere består denne evalueringstypes særlige værdi deri, at den løbende vil kunne holde dem informerede om problemers udvikling og foranstaltningers virkemåde og effekter.

Meta-evaluering (“meta evaluation” eller “evaluation synthesis”) er den sidste form for evaluering i ERAs klassifikation. Der er tale om en omfattende og vidtspændende type af evaluering, hvor resultater fra tidligere gennemførte evalueringer syntetiseres for at opnå et mere omfattende og samlet billede af, hvad der forskningsmæssigt kan siges om givne problemkomplekser, policy-foranstaltninger og disses effekter.

I tillæg til disse evalueringstyper bør, således som det også sker i mange indførbøger i evalueringsforskning, nævnes *cost-benefit* analyser, hvis sigte er at sammenholde en foranstaltnings fordele og effektivitet med dens omkostninger.

Denne klassifikation påkalder sig flere kommentarer. For det første er det oplagt, at evalueringsforskning ikke kun har relevans i en, men i alle faser af en beslutningskronologi – helt fra problemidentifikation og -definition over alternativvurdering og implementering til effektmåling og revurdering. Evalueringsforskning kan således benyttes i *policy-formuleringsfasen*. Evalueringsforskningen kan i form af løbende overvågning give signaler om, at et problem eller en foranstaltning har ændret karakter i en grad, der gør en nyvurdering påkrævet. Frontanalyser kan benyttes til at definere et givet policy-problem og vurdere dets omgang, ligesom mulige strategiers egnethed til at afhjælpe problemet kan bedømmes. For-evalueringer kan, ikke mindst når de foretages inden gennemførelsen af foranstaltningen, være med til at klargøre og kritisere fremførte målsætninger, eksempelvis ved at påpege forskellige målsætningers manglende realiserbarhed eller indbyrdes uforenelighed.

Lige så oplagt er evalueringsforskningens relevans i *policy-udførelsesfasen*, hvor resultater fra tidligere gennemførte evalueringer kan benyttes til at sikre

en så omkostningseffektiv og teknisk kompetent implementering som mulig. Endvidere kan procesevalueringer, i den udstrækning de foretages sideløbende med foranstaltningens gennemførelse, påpege problematiske aspekter ved denne, så der løbende kan rettes op på disse. Og endelig er det oplagt, at evalueringsforskning, således som oprindeligt tænkt, kan spille en væsentlig rolle i *policy-vurderingsfasen*, når det på baggrund af en foranstaltnings effekter afgøres, om den skal fortsættes, modificeres eller afsluttes.

For det andet lægger klassifikationen i forlængelse heraf op til at betragte beslutningskronologier som iterative og cykliske snarere end som enkeltstående, lineære forløb. Hermed udviskes en ofte fremført skelnen mellem prospektiv policy-analyse og retrospektiv evaluering, idet beslutningstagere i forbindelse med formulering, vurdering, revurdering og justering af politisk-administrative tiltag vil kunne benytte allerede eksisterende, herunder forskningsfrembragt, viden om de pågældende eller lignende problemer og foranstaltninger.

For det tredje bør det bemærkes, at evalueringsforskning ikke indskrænker sig til at vurdere offentlige serviceproduktion, selv om den historisk har været tæt knyttet hertil og af den grund undertiden også går under betegnelsen "program-evaluering". Det offentlige forsøger også at påvirke private virksomheder og borgerne ved hjælp af andre, men mindre synlige (Grønnegård Christensen, 1991) midler end ydelse af service, nemlig i form af en ofte dybt indgribende og vidtspændende regulering, i forbindelse med hvilken der sjældent etableres samme omfattende administrative og institutionelle apparat, som når det drejer sig om serviceproduktion. Også i forbindelse med revision af eksisterende eller indførelse af ny regulering vil beslutningstagere handle på baggrund af tidligere erfaringer og vil senere have behov for information om, hvorvidt den indførte regulering havde de tilsigtede effekter. Såfremt man finder det nødvendigt at signalere, at man beskæftiger sig med evaluering af offentlige aktiviteter, vil det på den baggrund være bedre at benytte den bredere dækkende betegnelse "policy-evaluering", idet denne dækker evaluering af service såvel som regulering.

Anvendelse af evalueringsforskning

Instrumental brug

Evalueringsforskning skal bruges – ellers har den ifølge sin egen selvforståelse ingen eksistensberettigelse. Oprindeligt forestillede man sig evalueringsforskningen temmelig mekanisk eller instrumentalt anvendt i et rationelt beslutningsforløb, hvor en politisk-administrativ beslutningstager specificerer sine målsætninger og informationsbehov, derefter beder evalueringsskærkerne fremskaffe den pågældende information ved hjælp af samfundsvidenskabelig teori og metode, således at man på denne baggrund kan vælge den handlingsstrategi, der vil føre til den optimale målrealisering (Albæk, 1988).

Utalige brugere

Det gik hurtigt gå op for evalueringsskærkerne, at slet så nemt var det ikke at levere videnskabelig frembragt viden med relevans for politisk-administrativ

praksis. Således viste evalueringsforskningens brugere sig at være en mere sammensat størrelse med betydelig mere forskelligartet informationsbehov end oprindeligt antaget. Lovgivere, eksempelvis, har en generel interesse i at vide, om en vedtagen politik rent faktisk har de tilsigtede effekter og dermed afhjælper de problemer, som lovgiverne ser det som deres opgave at tage sig af. Derimod kerer de sig sjældent om detaljerede oplysninger om organisering, ledelse eller implementering, som de ikke betragter som deres, men forvaltningens bord. Sådanne oplysninger interesserer til gengæld dem, der er ansvarlige for en foranstaltningens gennemførelse. Det kan dreje sig om institutionsledere og medarbejdere, men også om brugere eller brugerorganisationer. Og det kan dreje sig om sektortilknyttede embedsmænd i den kommunale, amtskommunale eller statslige forvaltning. Sidstnævnte kan yderligere have interesse i oplysninger om en given politiks eller foranstaltningens omkostnings- og produktivitmæssige aspekter, en interesse de ofte vil have tilfælles med embedsmænd og ministre fra tværgående, økonomiske myndigheder. Endvidere er det oplagt at disse forskellige brugeres informationsbehov kan tage sig meget forskelligt ud, alt efter hvor de befinder sig i en beslutningscyklus.

Evalueringsforskningens potentielle brugere vil have nogle informationsbehov tilfælles, men ofte på forskelligt detaljeringsniveau; samtidig vil de hver især vil have informationsbehov, som specifikt er deres. Det er derfor vigtigt for evalueringsforskningen at få koblet informationsbehovet hos relevante brugergrupper – hvordan disse så end identificeres i det konkrete tilfælde – sammen med den type evaluering, der med størst sandsynlighed vil kunne tilgode-se disse informationsbehov. Det har været den primære begrundelse for den udvidelse og raffinering af evalueringsrepertoiret, design- såvel som metode-mæssigt, der har kunnet observeres gennem evalueringsforskningens historie.

Politiske brugere

Forskernes erfaringer fra den konkrete evalueringsvirkelighed førte således til en erkendelse af en større sammensathed hos de potentielle brugere, end man oprindeligt havde forestillet sig. Samtidig viste denne virkelighed sig at være baseret på en mere politisk og mindre rationel logik end oprindeligt erkendt. Eksistensen af politiske beslutningsmekanismer, i offentlige såvel som private organisationer, er netop baseret på, at vi ikke vil det samme – at individer og grupper har forskellige værdier, præferencer, overbevisninger og virkeligheds-opfattelser. Sådanne forskelle opløses ikke, som antaget i et rationelt beslutningsforløb, ved at ledelsen af en organisation autoritativt fastsætter en mål-rangordning. I stedet dannes organisatoriske målsætninger og beslutninger under fortløbende forhandlings-, manøvrerings- og købslåenprocesser blandt individer og grupper med tilknytning til organisationen.

Offentlige foranstaltninger vil derfor altid være politisk undfangne fostre. Og de vil gennem hele deres levetid være underlagt et pres, som udgår fra det politiske spil. En foranstaltningens loyale støtter vil kæmpe for dens fortsatte eksistens, ikke nødvendigvis på grund af dens målrealiseringsgrad, men fordi andre interesser gør sig gældende: Folketingsmedlemmer har sat deres person-

lige og politiske prestige på spil for at samle et flertal, der kunne bakke op om en beslutning om at iværksætte foranstaltningen; ministerielle myndigheder har brugt tid og kræfter på at få overbevist berørte interesser om det fornuftige i at udvide ministeriets aktivitetsområde og på at opbygge det nødvendige organisatoriske og administrative apparat, som foranstaltningens gennemførelse har krævet; utallige institutionsledere har set det som et led i deres karriere at hyre, træne og motivere dygtige medarbejdere; fagforeninger har set deres medlemmer beskæftiget med meningsfyldt arbejde; kommuner har fået et tiltrængt tilskud til deres slunkne kasser; klienter nyder godt af den økonomiske støtte og service, som en foranstaltning byder på; osv. For foranstaltningens modstandere gør der sig tilsvarende og ikke mindre stærkt følte interesser gældende.

Når aktørerne i den politisk-administrative beslutningsproces handler på basis af sådanne interesser, er det ikke et spørgsmål om, at de ikke handler rationelt. Der er blot tale om, at de handler ud fra et andet rationale end forudsat i en klassisk rationel beslutningsproces, nemlig et politisk rationale. Derfor er det ikke ualmindeligt at se offentlige foranstaltninger og *policies* fortsætte uberørt, når en evaluering kan konstatere en gribende mangel på målrealisering. Eller omvendt, at foranstaltninger med høj målrealisering bringes til ophør.

Begrænset rationalitet

Evalueringsforskningen har ikke alene måttet indse, at politisk-administrative beslutninger er politiske. Den har også måttet erkende, at den har haft en forsimplet opfattelse af, hvordan beslutninger træffes – i den udstrækning, det overhovedet muligt at tale om, at der "træffes" beslutninger. Med udgangspunkt i rationel beslutningsteori har evalueringsforskningen haft tendens til at betragte politisk-administrative beslutninger som serier af velafgrænsede, problemløsende valgsituationer, som beslutningstagere vier betydelig opmærksomhed og tid. Men som den teoretiske beslutningsprocessteori længe har påpeget, er det sjældent tilfældet (Simon, 1947; Lindblom, 1959; Cohen, March og Olsen, 1972). I stedet vokser de ubemærket frem som et resultat af små og usammenhængende skridt, der tages på basis af vaner, rutiner og gode tommelfingerregler om, hvad der bør gøres, improvisationer i nye situationer, gensidig tilpasning til andre aktørers præferencer og handlinger vedrørende forhold i smykke- såvel som småtingsafdelingen, forhandlinger og modtræk, når disse bryder sammen, muligheder eller begrænsninger, der dukker op som følge af beslutninger taget helt andre steder, eller ganske enkelt fordi en tilfældig sammenblanding af problemer, løsninger og deltagere befinder sig i samme lokale, når en beslutningsanledning indtræffer.

Hertil skal lægges, at beslutningstagere og praktikere er travle folk. De konfronteres hver dag med flere sager, end de har mulighed for at overveje og behandle grundigt (Simon, 1947). De har begrænset tid til læsning, og da ganske særligt læsning af ofte ikke altid lige nemt tilgængeligt forskningsbaseret litteratur. Eksempelvis bruger amerikanske kongresmedlemmer dagligt 11 minutter på læsning – aviser og alt inklusive. Det samme gælder højtstående

embedsmænd, der så godt som aldrig læser artikler fra samfundsvidenskabelige tidsskrifter, hvor de seneste forskningsresultater publiceres (Weiss, 1987). Også i de offentlige institutioner har man på såvel ledelses- som medarbejderniveau nok at se til i de daglige gøremål. Tiden er knap og rækker sjældent til at læse selv nok så fornemt formidlede og illustrerede forskningsresultater.

Politisk ammunition

På den baggrund virker det ikke overraskende, at det har været vanskeligt at finde empirisk belæg for vidensdreven, instrumental forskningsanvendelse, således som man oprindeligt tænkte sig evalueringsforskningen anvendt. Derimod er det klart, at den netop beskrevne alternative beslutningsopfattelse åbner op for andre typer forskningsanvendelse i en politisk-administrativ praksis. I et konflikt-forhandlingsperspektiv, hvor parterne handler strategisk i forhold til hinanden, købslår, indgår kompromisser mv., er det oplagt, at forskningsresultater kan benyttes som argumenter over for ens modstandere – altså som *politisk ammunition*. I sådanne situationer er den forskningsfrembragte viden ikke styrende for den politiske argumentation, således som man forestiller sig i forbindelse med en instrumental forskningsanvendelse. Snarere tværtimod: Både tilhængere og modstandere plukker de resultater ud af en evaluering, som understøtter deres allerede indtagne standpunkter. I grellere tilfælde bestiller de forskning, hvis resultater vil kunne legitimere disse standpunkter.

Oplysende brug

Der er imidlertid i forlængelse af erkendelsen af, at politisk-administrative aktører sjældent "træffer" beslutninger forstået som separate og i tid afgrænsede beslutningspunkter, blevet konstateret en anden form for forskningsanvendelse, som har fået betegnelsen *oplysende* eller *begrebsmæssig* brug (Weiss, 1977). Hermed menes, at idéer, begreber og generalisationer, som udspringer af forskningen, på indirekte og diffus vis trænger ind i og bliver en bestanddel af det reservoir af viden og erfaringer, ved hjælp af hvilket praktisk handlende aktører orienterer sig i daglig handlen og inkrementalt ændrer denne. Aktørerne har over tid erhvervet sig dette reservoir på temmelig uformel og vilkårlig vis fra mange forskellige kilder og sammenhænge. Et sådant videns- og erfaringsreservoir er ikke nogen statisk størrelse, men forandrer og udvider sig over tid – herunder ved at blive konfronteret med viden, der har sit udspring i såvel samfundsforskning generelt som evalueringsforskning specifikt.

Den forskningsbaserede viden når sjældent de praktisk handlende aktører direkte. På samme måde som den politisk-administrative praksis er diffus og usammenhængende, vil forskningsbaseret viden nå og integreres i praktikerens vidensreservoir, når den i form af brudstykker, delresultater, begreber, idéer mv. er sivet gennem artikler i akademiske og professionelle tidsskrifter, fagforeningsblade, reportager i medierne, vejledning fra konsulenter, krav fra interesseorganisationer, samtale med kolleger, deltagelse i konferencer og videreuddannelse mv. "Knowledge creep" er en betegnelse for den måde, hvorpå forskningen når politisk-administrative praktikere (Weiss, 1980). Hermed menes, at

forskningen ad diffuse og ofte uransagelige veje kryber ind i det vidensreservoir, der eksisterer kollektivt såvel som individuelt hos de politisk-administrative aktører.

Den "oplysende" og "begrebsmæssige" forskningsanvendelse er i bedre overensstemmelse dels med den politisk-administrative praksis' ret diffuse karakter, dels med den måde, forskningen rent faktisk har kunnet dokumenteres anvendt på. Alligevel virker det, som om evalueringsforskningen er havnet i et paradoks. Den har, som det er blevet udtrykt, "et paradoksalt forhold til rationalismen" (Vedung, 1991). Nemlig i den forstand, at evalueringsforskningen i sin praksis forudsætter et rationelt syn på mennesket og dets organisationer: At aktørerne, inden de handler, nøje overvejer deres mål og alternative midler til at realisere disse, og at de i forlængelse heraf lægger veldokumenteret, forskningsbaseret viden til grund for disse overvejelser.

Når denne rationelle, instrumental forskningsanvendelse ikke har fundet sted i et efter evalueringsforskningens opfattelse tilstrækkeligt omfang, har evalueringsforskere grebet i egen barm og erkendt, at den enten ikke har leveret tilstrækkelig relevante informationer eller ikke har formidlet disse godt nok. Derfor er evalueringsrepertoiret blevet udvidet, design og metoder raffineret, og i det hele taget er evalueringsforskningen blevet gjort mere "brugs-fokuseret" (Patton, 1978), alt sammen med det formål at stimulere de politisk-administrative praktikers direkte forskningsanvendelse på kort sigt. Paradoksalt nok rimer disse bestræbelser dårligt med vor generelle viden om, hvordan politisk-administrativ praksis tager sig ud, og hvordan forskningen når og integreres i denne.

Men måske er paradokset mere tilsyneladende end paradoksalt. Paradokset er nemlig opstået ved, at rationel tænken og politisk handlen er blevet gjort til diametralt modsatrettede størrelser, og det er et spørgsmål, om denne modstilling ikke er en falsk dikotomi. Begge elementer findes således dybt forankrede i vores demokratiopfattelse og i opbygningen af vore demokratiske politisk-administrative institutioner, om end partnerskabet ikke altid har været helt lykkeligt. På den ene side har demokratiet været en bestræbelse på at bringe mere *fornuft ind* i den politiske beslutningsproces. Med fremvæksten af den borgerligere offentlighed blev der skabt et rum, hvor det gennem rationel diskussion er muligt at afveje, hvilke politiske argumenter der er de mest fornuftige. Men demokratiet har på den anden side samtidig været en bestræbelse på at forhindre, at enkelte grupper skulle opnå en uforholdsmæssig stor indflydelse på den offentlige politik – uanset, hvor gode argumenter sådanne grupper måtte have for at sidde inde med den rette viden om, hvad der tjener samfundets interesser bedst. I stedet har det været den offentlige debats funktion at lade borgere, lovgivere, interesserepræsentanter, administratorer, markarbejdere, eksperter, brugergrupper, medier mv. komme til orde med den indsigt, viden, forståelse og mening, de hver især sidder inden med, for at de derigennem kan være med til at forme forståelsen af og løsningen på de problemer, de fortløbende er konfronteret med.

Begge dimensioner er vigtige for en forståelse af politisk-administrative processer. Hvis offentlig politik alene forstås som magt, indflydelse og købslæn,

og ikke også som debat, argumentation og meningsbrydning, mistes meget. Omvendt: Hvis begge dimensioner medtænkes i vor forståelse af den politisk-administrative praksis' fundamentale natur, bliver inddragelsen heri af forskning(ens resultater) straks meget mere uproblematisk. Det giver så mening, at samfundsforskningen kan have – og rent faktisk har – en endog overordentlig stor indflydelse på den politisk-administrative praksis (Albæk, 1991).

Skal man forstå denne kobling mellem samfundsforskningen og den politisk-administrative praksis, er det nødvendigt at være opmærksom på, at forskningen overføres til og kommer til at indgå i en i både filosofisk og mere dagligdags forstand *praktisk* sammenhæng – i en handlingsdiskurs, i hvilken (selv)reflekterende deltagere overvejer og debatterer normer og alternativer med henblik på konkret handlen. I den politisk-administrative debat drejer det sig derfor i højere grad om at diskutere og forhandle sig frem til en handlingsduelig end en videnskabeligt "bedste" plan. En sådan vil aldrig eksistere. For, som det er blevet påpeget, er det uendelig meget nemmere at løse et teknisk nok så kompliceret problem som det at sende mænd og kvinder til månen end at løse storbyernes ghettoproblemer (Nelson, 1977). Samfundsmæssige problemer og processer er så komplicerede, uigennemskuelige og normbelagte, at det aldrig er muligt at "løse" dem. I stedet forsøger vi at finde måder at leve med og tackle dem ("cope", se Weiss, 1982) ved kontinuerligt at sondere efter handlingsmuligheder og ved at engagere os i almindelig prøv-og-fejl-logik ("probe", se Lindblom, 1990). I dette fortløbende forsøg på at tackle samfundsmæssige problemer vil "sonderingsprocessen" blive tilført forskellige typer og niveauer af input – fra stærkt følte individuelle værdier, præferencer og behov over almindelige rutiner, tommelfingerregler og "tavs" praktisk erfaring til empirisk testet viden og forskningsresultater. Det er den politisk-administrative proces' opgave at integrere disse inputs – værdier, interesser, opfattelser, videnspåstande mv. – og skabe de nødvendige muligheder for interaktion og læring blandt væsentlige interessenter.

Forskningen kan spille en væsentlig rolle i denne samfundsmæssige sonderingsproces. Den kan med et lån fra Simon siges at være med til at indkredse og omkranse ("bound") det rum, inden for hvilket der træffes beslutninger. Forskningen er en af de kilder, deltagerne i den politisk-administrative beslutningsproces øser af, når de danner sig deres opfattelse af, hvordan verden er indrettet. De trækker på forskningen for at forstå tingenes nuværende tilstand, de muligheder, der står til rådighed for dem med hensyn til at løse presserende problemer, og grænserne for det opnåelige. Kort sagt bidrager forskningen til den offentlige refleksion, der vokser frem i praktisk handlen, i hvilken modsatrettede interesser kulegraver grunde for og imod alternativer og målsætninger. Videnskabeligt frembragt viden kan på denne måde være med til at løse op for politiske eller andre konflikter, der baserer sig på interessenmodsatninger. Selv partsforskning kan være med til at skære gennem faktuelle tvister, slå bro over værdiforskelle og i det hele taget være med til at skabe en platform, hvor forskelle og ligheder i standpunkter kan tydeliggøres. Videnskabeligt frembragt viden udgør således en undertiden betydningsfuld, men stort set umålelig, del

af det enorme lager af viden, deltagerne i en politisk-administrativ beslutningsproces bruger i deres praktiske gøremål.

Forudsætningen for, at forskningen kan levere et fornuftigt bidrag til den politisk-administrative praksis er imidlertid, at den har noget nyt, væsentligt og veldokumenteret at sige. At forskningen med andre ord holder fast i, at dens natur er en rationel aktivitet, der *kun* gennem de procedurer, der i forskersamfundet eksisterer for frembringelse af videnskabeligt afprøvet viden, kan levere et væsentligt input til det kollektive reservoir af viden og erfaringer, som praktisk handlende trækker på i deres daglige gøremål. Det skader selvfølgelig ikke, at forskningen er godt formidlet til praktikere, eller at relevante aktører kan identificere konkrete forskningsresultater som nogle, de mener at have haft nytte af. Men sådanne ekstra-videnskabelige kriterier kan ikke være og må aldrig blive kriterier for videnskabelige udsagns gyldighed og nytte for den kollektive læring, der kontinuerligt finder sted blandt forskere indbyrdes og mellem dem og samfundet generelt.

Kvalitet, organisering og anvendelse af nordisk evalueringsforskning

Samfundsforskning er ikke en isoleret social aktivitet, men et integreret led i den kollektive refleksion, der kontinuerligt finder sted i forbindelse med såvel den politisk-administrative som den sociale praksis i bredere forstand. Samtidig er samfundsforskningen en distinkt social praksis, i hvilken der findes særlige normer, regler og procedurer for at teste videnskabelige udsagns gyldighed. Det er disse normer, regler og procedurer, der giver forskningen dens eksistensberettigelse og dens mulighed for som en særegen social praksis at yde et bidrag til den generelle sociale (selv)forståelse. Skal evalueringsforskningen yde et bidrag til den politisk-administrative praksis, som ikke på fuldt samme måde og ikke i fuldt samme omfang (kan) ydes af andre former for social praksis, må den derfor kunne gælde som: Forskning. Det vil sige, at den må være styret af videnskabelige normer, regler og procedurer, der tillader den at være kritisk anlagt, teoretisk informeret og metodisk velfunderet.

Alle tre dele er vigtige. Med kritisk anlagt menes ikke, at evalueringsforskningen skal rakke hvad som helst sønder og sammen i ukonstruktiv kritik, men at forskning fundamentalt ikke tager noget – og ganske særligt ikke politiske sandheder – for givet. Tværtimod skal forskningen altid forholde sig åbent søgende og kritisk granskende til sin undersøgelses genstand. At evalueringsforskningen skal være metodisk velfunderet betyder ikke, at den i formidlet form skal være spækket med udviklede formler, men at den nøje specificerer og følger designmæssige og metodiske procedureregler, der tillader den at udtale sig med videnskabelig gyldighed. At den skal være teoretisk informeret er ikke ensbetydende med et højtravende og for uindviede uforståeligt sprog, men at forskningen baserer sig på og forholder sig aktivt og kritisk til allerede eksisterende viden. Den refleksion og læring, der kollektivt finder sted i forskersamfundet, nedlejres og akkumuleres i den samfundsvidenskabelige teori. Det sker ved, at mangfoldige forskere i en fortløbende indbyrdes dialog for-

holder sig kritiske til eksisterende samfundsvidenskabelig viden/teori, tager dele af denne ud til empirisk afprøvning, justerer teorien i lyset af den empiriske konfrontation, i andre tilfælde forkaster (dele af) teorien og udtænker en ny, tager hjørner af denne ud til empirisk konfrontation osv.

At evalueringsforskningen må forankre sig i eksisterende viden inden for dens genstandsfelt, skyldes blandt andet følgende: For det første kan den teoretiske, kritisk forankring være forskningen behjælpelig med ikke at opfinde verden på ny, hver gang den giver sig i kast med et nyt evalueringsprojekt. Det er spild af forskningsressourcer at gennemføre projekter, der på forhånd kan spås kun at ville finde frem til det, der vides i forvejen. Har en offentlige myndighed eller institution behov for at blive opdateret om eksisterende viden inden for et givet område eller at få råd og vejledning om, hvordan denne viden kan inkorporeres i organisationens nuværende praksis, findes der konsulentfirmaer, hvis speciale er at gøre et arbejde i så henseende.

For det andet, og i forlængelse heraf, kan eksisterende teori være forskere og sponsorer behjælpelige med at vurdere, hvad der er relevant at undersøge empirisk. Som nævnt er sponsorer travle folk, der sjældent er opdaterede med hensyn til eksisterende videnskabelig viden af relevans for deres eget arbejdsområde. Samtidig er de folk, der kan se det fornuftige i at erhverve sig ny viden om deres daglige praksis. Ved at forankre dialogen med sponsorer i eksisterende teori vil forskere kunne give disse en bedre forståelse af, hvorfor og hvordan en undersøgelse af bestemte dele af den virksomhed, sponsorerne ønsker undersøgt, vil kunne bidrage til ny viden ikke alene for sponsorerne selv, men også for alle andre med interesse for denne type virksomhed.

For det tredje sikrer den teoretiske forankring videnskabelig kontinuitet. Det mindst informative resultat af et evalueringsprojekt er den beskrivende rapport af en enkeltforanstaltning. Muligvis vil enkelte med tilknytning til foranstaltningen, i den udstrækning de overhovedet læser rapporten, finde det nyttigt at få sat nogle ord på, hvad det er, de har gået og lavet. For andre vil informationsværdien være yderst begrænset, idet rapporten ikke med andet end forskerens personlige fornemmelser vil kunne godtgøre, om de opsamlede "erfaringer", som den beskrivende case-studie kaldes i dagens evalueringsjargon, vil have relevans for eller vil kunne overføres til andre foranstaltninger end den beskrevne. Den mere informative evaluering er den teoretisk forankrede, der formår at sige de involverede noget nyt og relevant, og som samtidig bidrager til en bredere forståelse af den undersøgte virksomhed derved, at den aktivt indgår i og kritisk forholder sig til den såvel praktiske som teoretiske sondering, der fortløbende finder sted for at tackle den type problemstillinger, som den gennemførte evaluering vedrører.

Der findes imidlertid meget få undersøgelser af, om den nordiske evalueringsforskning efterlever de krav og normer, der må stilles til relevant og veludført forskning. Blandt disse er to, som Norges råd for anvent samfunnsforskning, NORAS, tog initiativ til i 1991 (Grønhaug, 1991; Steen, 1991). I alle de nordiske lande har der op gennem 1980'erne og i begyndelsen af 1990'erne udfoldet sig en omfattende forsøgsvirksomhed, og undertiden er

forsøg initieret i ét nordisk land blevet overført til de øvrige lande. Det gælder eksempelvis frikommuneforsøget (Ståhlberg, 1990), hvor man i Norge sideløbende med forsøget igangsatte en omfattende evaluering. Det var evalueringsrapporter vedrørende frikommuneforsøg, som NORAS ønskede undersøgt. Den ene undersøgelse fokuserede på evalueringer af kommunale forsøg i forhold til det private erhvervsliv, den anden på evalueringer af forsøg vedrørende miljøforvaltning i kommunerne. Formålet med undersøgelserne var at vurdere de gennemførte evalueringer hovedsageligt ud fra forskningsmæssig kvalitet. Ifølge mandatet fra NORAS blev der lagt vægt på at vurdere teoriansvendelse, undersøgelsesdesign, metodebrug og præsentationsform.

De to forskere, som udfærdigede disse rapporter, er pæne mennesker, den ene lidt pænere end den anden. De gør, hvad de kan, for at opregne alt det positive, med hvilket disse rapporter kan karakteriseres. Således finder de, at forskningsmiljøerne, som rapporter kommer fra, har været "leveringsdygtige", hvilket vil sige, at projekterne i det store og hele er blevet gennemført som planlagt og til tiden. Endvidere påpeger begge undersøgelser, at forskningsprojekterne har været med til at opsamle "erfaring" om forsøgene.

Hvad forskningskvaliteten angår, er konklusionerne imidlertid ikke til at tage fejl af. Selv om der i de fleste rapporter er udarbejdet en teoretisk ramme for evalueringen, i hvilken der knyttes an til faglige traditioner, så "varierer det stærkt", som det udtrykkes, hvor vellykket dette har været. Som det fremgår af de undersøgte rapporter, må evnen til bevidst at vælge teoriperspektiv siges at have været nok så ringe, og rapporternes kumulative værdi er begrænset. Endvidere er metodisk refleksion enten helt fraværende eller ganske utilstrækkelig. Der hoppes i de fleste tilfælde direkte til valg af datakilder uden drøftelse af de krav, det aktuelle problem stiller til forskningsdesign, uden drøftelse af valg af indikatorer til at måle de teoretiske begreber/variabler med og uden drøftelse af operationaliseringsproblemer eller de valgte datakilders dokumentationsværdi. Og endelig er analysen og databehandlingen præget af yderst simple teknikker, hovedsagelig baseret på frekvens- og krydstabeller.

De to undersøgelser dækker kun et begrænset antal evalueringer i et enkelt nordisk land. Deres konklusioner behøver derfor ikke at være dækkende for den norske eller den nordiske evalueringsforskning som helhed. En systematisk dokumentation af, at dette er tilfældet, ville være opløftende nyheder. Desværre tyder ikke meget på, at en sådan dokumentation vil kunne tilvejebringes, for de to undersøgelses konklusioner ligger i direkte forlængelse af stadigt flere, om end mere impressionistiske, observationer, der er gjort af nordiske forskere med kendskab til evalueringsforskningen, og som der i stigende grad gives udtryk for. I Danmark har det ligefrem givet anledning til en heftig debat i fagtidsskrifter og i dagblade, ligesom de forskningspolitiske instanser er begyndt at tage forholdet op til drøftelse (Hansen, 1992; Kongsbøj Madsen, 1992; Notkin, 1992; Winter, 1990; 1991; Andersen, 1992; Hegland, 1993).

Umiddelbart vil mange måske mene, at evalueringsforskningens tilsyneladende mangel på kvalitet skyldes, at den udøves af dårlige forskere. Det ville

være en alt for forhastet konklusion, også selv om en del af forklaringen ligger her. Ikke i den forstand, at evalueringsforskere nødvendigvis er ringere forskere end andre samfundsvidenskabelige forskere, men at mange har været for dårligt udrustede. For ti år siden var de forskere, men også de myndigheder, institutioner, og (konsulent)firmaer, der i dag er involveret i evalueringsforskning, beskæftiget med helt andre ting. Kun meget få evalueringsforskere har fået selv et minimum af introduktion til denne type forskning i deres studietid. Det er først i de allerseneste år, at evalueringsforskning overhovedet indgår i pensum på de højere læreanstalter i Norden og fortsat kun på sporadisk vis. Ligeledes findes der fortsat ingen forskeruddannelse på feltet, og der er ikke tegn på, at der bliver taget initiativ til oprettelse af en sådan. De fleste evalueringsforskere er således selvlærte og er kommet til evalueringsforskningen fra andre typer af forskning. Men evalueringsforskning kræver særlige færdigheder. Det gælder teoretisk og metodisk, men også hvad angår den praktiske gennemførelse af evalueringer i konkrete, politisk forhandlede sammenhænge. I deres bestræbelser på at lære evalueringshåndværket er forskerne blevet ladet i stikken af forskningssystemet. De har fået meget lidt hjælp i form af kurser, seminarer og efteruddannelse. Og de er på grund af evalueringsforskningens organisering blevet kastet fra det ene konkrete evalueringsprojekt til det næste uden at være blevet givet den nødvendige tid og ro til at lære sig teori, metode og håndværk.

Den måde, hvorpå samspillet mellem på den ene side eksterne opdrags- og bevillingsgivere og på den anden side forskere og forskningsinstitutioner er organiseret i Norden, bærer uden tvivl en betydelig del af skylden for, at evalueringsforskningen gives alt andet end ideelle – eller blot gode – betingelser for at præstere forskning af rimelig kvalitet. Evalueringsforskning kommer næsten altid i stand ved, at en offentlig myndighed tager initiativ til gennemførelsen af en evaluering og indgår kontrakt med enkeltforskere eller forskningsinstitutioner/konsulentfirmaer. Resultatet er blevet et svagt netværk uden sammenhæng og planlægning.

For det første har den løse strukturering af evalueringsforskningen forhindret, at der på sponsorside opbygges tilstrækkelig evalueringsekspertise. Det giver sig i den ene, desværre ikke ualmindelige ekstremsituation udslag i urealistiske forestillinger om, hvilke typer af information evalueringsforskning vil kunne frembringe. En amerikansk evalueringsekspert konstaterede således i begyndelsen af 1970'erne efter at have gennemgået adskillige hundrede statslige evalueringslicitationer, at "det forekom mig, at man i de fleste tilfælde må have været metodologisk naiv, på nippet af at falde under fattigdomsgrænsen, en videnskabelig hykler eller en kombination af disse ting for at have kunnet respondere på det gennemgåede licitationsmateriale" (Rossi, 1979: 21) I den anden, og desværre ligeså lidt ualmindelige ekstremsituation, er sponsorerne ikke i stand til at specificere, hvad de overhovedet finder det relevant, at en evaluering undersøger. Et af de største forsøgs- og udviklingsprogrammer, der nogensinde har set dagens lys i Danmark, det såkaldte SUM-program (Socialministeriets Udviklings Midler), blev således søsat som et relativt diffust pro-

gram uden præcise overvejelser over, hvad det kunne være perspektivrigt at lære gennem programmet og med en betydelig indholdsmæssig overlapning med masser af forsøg, der havde fundet sted. Den evaluering, der blev koblet på programmet, var af betydelig størrelse, nemlig 15-20 millioner kroner eller 4-6 pct. af programsummen. Evalueringsoplæget var imidlertid ligeså diffust som programmet selv, så diffust, at evalueringsforskerne nærmest blot blev "bedt om at lave en referatstil af, hvad der sådan foregår rundt omkring" (Winter, 1991: 39). Der var således end ikke foretaget det minimum af specifikation, der kunne give forskerne et praj om, hvorvidt det var forsøgsprojekternes indhold, form eller effekt, der ønskedes analyseret, eller om det var selve udviklingsaspektet (*ibid.*).

For det andet har den usammenhængende fra-projekt-til-projekt kontraheering den uheldige konsekvens, at forskningsinstitutioner og forskere bliver nødsaget til at springe fra emneområde til emneområde uden muligheder for at opbygge, konsolidere og videreudvikle deres substantielle viden inden for de enkelte områder. Endvidere er der sjældent lagt den nødvendige finansielle luft ind i kontrakterne til, at forskerne kan trække sig tilbage fra den konkrete projektevaluering for at opsamle og videreudvikle deres teoretiske erfaringer, publicere deres forskningsresultater internationalt og opbygge og pleje internationale kontakter.

For det tredje indebærer det direkte kontraktforhold mellem sponsormyndigheder og forskningsinstanser en risiko for, at evalueringsforskningen kommer under indflydelse af normer, der er forskningen fremmede og uvedkommende, idet forskningsinstitutionernes muligheder for at bevare og eventuelt udvide deres nuværende medarbejderstab vil være afhængig af deres villighed til at underlægge sig sponsormyndighedens ønsker og krav. Sponsorer, der iværksætter evalueringer ud fra et ønske om at erhverve sig politisk ammunition, er ikke specielt interesserede i veldokumenteret, kritisk granskning, men snarere i et bestemt resultat. Det indebærer imidlertid en risiko for, at forskningsinstitutioner og forskere føler sig nødsaget til at tilpasse forskningen sponsorerens ønsker og krav for opnå disses velvillighed ved næste tildeling af forskningsmidler. Det kan eksempelvis ske ved, at den endelige evalueringsrapports konklusioner rettes til efter anvisninger fra sponsormyndighedens side, ved at institutionsledelsen beder medarbejderne ændre konklusioner, der forventes at være politisk upassende, eller ved at de enkelte forskere udøver selvcensur i forsknings- og fremstillingsprocessen. Der er imidlertid tale om en så følsom problemstilling, at det kan være vanskeligt at få dokumenteret problemets omfang, da kun de færreste føler lyst til at udtale sig offentligt herom (Notkin, 1992a; Hansen, 1992).

Men også andre forskningsuvedkommende normer kan komme til at influere på evalueringsforskningen. Eksempelvis ser mange opdragsgivere det som en kvalitet, at evalueringsrapporten leveres til tiden. Det er selvfølgelig udmærket, at forskere ikke smøler tiden væk eller fortaber sig i detaljer, men et forskningprojekt, der skal indpasses i en konkret politisk-administrativ sammenhæng, vil altid støde ind i et utal af uforudsete og uforudsigelige proble-

mer, der udskyder tidspunktet for, hvornår noget kan siges med videnskabelig grundighed. Resultatet bliver ofte, at forskerne går på kompromis med videnskabeligheden for at opfylde tidskravet. Ligeledes har opdragsgiverne tendens til at ønske klare konklusioner, også klarere end datamaterialet kan bære (Kongshøj Madsen, 1992), ligesom de gerne ser den endelige rapport formuleret i en form, der ikke tillader forskerne at udtrykke sig med tilstrækkelig præcision og detaljerighed. Det er højst uheldigt, dersom forskerens videre karriere afhænger af, om vedkommende har udfærdiget politisk salonfæhige, letlæselige og illustrerede rapporter med håndfaste konklusioner, som er afleveret til tiden, snarere end at vedkommende belønnes for kritisk granskning baseret på teoretisk velfunderethed og metodisk kvalitet.

Hvad kan der gøres?

Det blev i indledningen konstateret, at evaluering kan være mange ting. Det blev også konstateret, at evaluering kan anvendes af mange – fra lovgivere og topembedsmænd over statslige og kommunale myndigheder til institutioner og det offentlige systems brugere. Det er ikke altid nye og epokegørende fund, der er behov for, når der gennemføres en evaluering. Det kan være et spørgsmål om, at en myndighed eller en institution finder det nyttigt at standse op midt i de daglige gøremål og reflektere over, hvad det er, man går og foretager sig i det daglige, med henblik på at justere eller videreudvikle de nuværende arbejdsrutiner, eventuelt med bistand fra en udefra kommende ekspert; eller man har behov for at blive bibragt viden eller idéer, man ikke selv er i besiddelse af, eksempelvis viden og idéer, der er udsprunget af en evaluering eller et forsøg gennemført i andet regi; eller der kan være behov for at få en udefra til at sætte ord på i virkeligheden allerede kendte forhold og mekanismer, som ingen imidlertid formår at sige direkte, som når det drejer sig om konflikter i en organisation og forslag til løsning af disse. I den udstrækning myndigheder og institutioner i sådanne situationer finder ekstern assistance nyttig, gør masser af konsulenter en fortrinlig indsats.

Synspunktet her har været, at det set ud fra en samfundsmæssig synsvinkel ikke er værd at bruge knappe forskningsmidler på de nævnte eller lignende evalueringsaktiviteter. Evalueringsforskningens opgave er derimod at levere et kritisk anlagt og teoretisk og metodisk velfunderet bidrag til en bredere, fortløbende samfundsmæssig debat. Desværre er betingelserne herfor ikke til stede i dag. Med de fortsat voksende midler, der anvendes på evalueringsforskning i Norden, burde det være oplagt, at forskningspolitiske myndigheder tog fat på en drøftelse af, hvorledes man sikrer disse forskningsbetingelser. Det vil derfor være naturligt, om der her afslutningsvis peges på nogle af de problemfelter, der burde indgå i en sådan drøftelse, samt på nogle præliminære forslag til, hvorledes de problemer, evalueringsforskningen står over for, ville kunne afhjælpes.

A: Den nuværende fra-projekt-til-projekt bevillingsstruktur, hvor der indgås kontrakt direkte mellem sponsorer og forskere, må radikalt ændres, hvis forskningskvaliteten skal højnes. Det kan eksempelvis ske ved, at der oprettes to

særskilte, men sammenhængende bevillingsorganer: Ét, der tager stilling til, hvilke typer af evaluering der skal gennemføres, og et andet, der træffer afgørelse om tildeling af forskningsmidler til konkrete evalueringsprojekter. Førstnævnte organ bør tilføres ekspertise fra en bred vifte af evalueringsinteressenter på såvel producent- som konsumentside. Der bør således i dette organ sidde repræsentanter fra forskningsinstitutioner og forskningspolitiske myndigheder, statslige og lokale myndigheder, markarbejderorganisationer, brugerorganisationer mv. Organet skal løbende holde sig orienteret om igangværende evalueringsaktiviteter og stille forslag om gennemførelse af nye. Det skal endvidere høres og udtale sig om alle evalueringsforskningsaktiviteter, der planlægges iværksat af statslige og eventuelt kommunale myndigheder. Hensigten vil være at sikre, at der i den offentlige evaluering fokuseres på væsentlige problemstillinger, at evalueringen af disse koordineres, og at evalueringsoplaggene er formulerede og specificerede på en sådan måde, at den planlagte evaluering vil resultere i ny og væsentlig viden.

Al evalueringsforskning bør udbydes i fri licitation. Det andet organs funktion vil så være at tage stilling til de forslag til konkrete forskningsprojekter, som indkommer. Da afgørelsen om, hvilke forskningsprojekter der skal ydes støtte, alene bør træffes på baggrund af forskningsmæssige kriterier, nøjagtig som tilfældet er i de statslige forskningsråd, bør kun samfundsforskere med høj forskningsprofil være repræsenteret i dette organ. Herved brydes den uheldige tendens til, at forskerne af frygt for at miste sponsors velvillighed ved næste tildeling af forskningsmidler tilpasser forskningen til sponsorernes anticiperede reaktion på forskningsresultaterne.

B. Forskningsbevillinger må være af tilstrækkelig størrelse til at sikre forskerne tilfredsstillende arbejdsbetingelser. Den nuværende bevillingsstruktur, hvor forskerne tvinges til at springe umiddelbart fra ét forskningsprojekt til det næste, er ikke befordrende for kvalitetsforskning. Forskerne må dels sikres muligheder for at reflektere over deres egen evalueringsforskning og for at udvikle sig fagligt, teoretisk og metodisk, dels for at publicere deres forskningsresultater på højt, herunder internationalt, niveau.

C: (Efter)uddannelse af evalueringsforskere må styrkes. Der bør etableres uddannelsesaktiviteter for samfundsforskere, der ikke er trænet i evalueringsforskning og kontinuerligt sikres efteruddannelsesaktiviteter for dem, der er. Ligeså vigtigt er det, at der etableres en forskeruddannelse i evalueringsforskning. Givet de nære forbindelser, der eksisterer de nordiske lande imellem, vil det være oplagt, at et sådant initiativ delvis tages i et fællesnordisk regi.

D: Evalueringsforskningens professionelle standard bør højnes. Det sikres bedst ved, at der etableres et system, hvor forskerernes arbejder underkastes kritik fra ligemænd, og hvor belønnings- og karrieremuligheder knyttes til, hvor højt man scorer på de professionelle normer for perspektivrig og godt udført forskning, der eksisterer evalueringsforskere imellem. En højnelse af evalueringsforskningens professionelle normer vil allerede ske med indførelsen af de i punkt (A) nævnte bevillingsorganer, idet en forskers muligheder for at opnå forskningsbevillinger vil være afhængig både af vedkommendes tidligere

forskningspræstationer og af hendes eller hans evne til at formulere nye og perspektivrige projekter. En anden måde at fremme en sådan højnelse på er at sikre, at forskeres arbejder rent faktisk kommer til andres kendskab. I dag, offentliggøres de fleste forskningsresultater i publikationer med begrænset cirkulation. For evalueringsforskningen som en kollektiv og kumulativ aktivitet er det vigtigt, at forskningsresultater bringes til andre forskeres kendskab, for at der kan finde en gensidig informationsudveksling, diskussion og kritik sted. Det sker bedst gennem publikation i professionelle tidsskrifter, nationalt og internationalt. De pågældende tidsskrifter bør være styret af høje professionelle normer og være underlagt et *referee-system*. Ved stillingsbesættelser bør der lægges vægt på publikation i sådanne tidsskrifter.

I modsætning til, hvad situationen er i andre lande, eksempelvis USA, hvor der findes flere forskningsbaserede evalueringstidsskrifter (Vedung, 1991: 225-26), findes der ingen sådanne i Norden, og det er kun i begrænset omfang oplagt at publicere evalueringsresultater i andre samfundsvidenskabelige tidsskrifter. Det ville være oplagt, om der blev etableret et nordisk evalueringstidsskrift. Den sociale og politisk-administrative struktur i de nordiske lande er forholdsvis ens, og ofte ses reform- og forsøgsideer at springe fra det ene land til det andet. Forskningsresultater, der har relevans i de nordiske lande, har det ikke undtagelsesfrit i en grad, der gør en videre internationalt publicering relevant.

E: Der bør sættes på øget forskning i organisering, kvalitet, brug og formidling af evalueringsforskning specifikt såvel som samfundsforskning generelt. Også på dette felt er man længere fremme i udlandet, eksempelvis i USA, hvor der findes flere specialiserede tidsskrifter inden for dette felt, eksempelvis *Knowledge: Creation, Diffusion, Utilization* og *Knowledge in Society*. I Norden er foreningen Forum för kunskapsvård och forskningsinformation etableret blandt andet med det formål at skabe forskning på området.²

Noter

1. Det drejer sig om Yngve Boye og Torbjörn Winqvist, *Utvärderingar som kunskapskälla*, Stockholm: Energiforskningsnämnden, 1990; Kjell Grønhaug, *Evaluering av LOS-projekter innen næringssektoren*, Bergen: Norges Handelshøyskole, 1991; Jon Nausdalslid & Marit Reitan, *Kunnskap og styring*, Oslo: NIBR-notat 1992:15; Søren Winter, "Summarisk forskning: Forskning, politik og SUM". *SUMma summarum*, 2, 1991.
2. Yderligere information om FKF kan fås ved henvendelse til Thomas Tydén, Dalarnas forskningsråd, Svärdsjögatan 19, 791 31 Falun, Sverige; fax +46 23 39489. Forumet udgiver også nyhedsbladet *FKF-Nytt*.

Litteratur

Albæk, Erik (1988). *Fra sandhed til information. Evalueringsforskning i USA – før og nu*, København: Akademisk Forlag.

forskningspræstationer og af hendes eller hans evne til at formulere nye og perspektivrige projekter. En anden måde at fremme en sådan højnelse på er at sikre, at forskeres arbejder rent faktisk kommer til andres kendskab. I dag, offentliggøres de fleste forskningsresultater i publikationer med begrænset cirkulation. For evalueringsforskningen som en kollektiv og kumulativ aktivitet er det vigtigt, at forskningsresultater bringes til andre forskeres kendskab, for at der kan finde en gensidig informationsudveksling, diskussion og kritik sted. Det sker bedst gennem publikation i professionelle tidsskrifter, nationalt og internationalt. De pågældende tidsskrifter bør være styret af høje professionelle normer og være underlagt et *referee-system*. Ved stillingsbesættelser bør der lægges vægt på publikation i sådanne tidsskrifter.

I modsætning til, hvad situationen er i andre lande, eksempelvis USA, hvor der findes flere forskningsbaserede evalueringstidsskrifter (Vedung, 1991: 225-26), findes der ingen sådanne i Norden, og det er kun i begrænset omfang oplagt at publicere evalueringsresultater i andre samfundsvidenskabelige tidsskrifter. Det ville være oplagt, om der blev etableret et nordisk evalueringstidsskrift. Den sociale og politisk-administrative struktur i de nordiske lande er forholdsvis ens, og ofte ses reform- og forsøgsideer at springe fra det ene land til det andet. Forskningsresultater, der har relevans i de nordiske lande, har det ikke undtagelsesfrit i en grad, der gør en videre internationalt publicering relevant.

E: Der bør sættes på øget forskning i organisering, kvalitet, brug og formidling af evalueringsforskning specifikt såvel som samfundsforskning generelt. Også på dette felt er man længere fremme i udlandet, eksempelvis i USA, hvor der findes flere specialiserede tidsskrifter inden for dette felt, eksempelvis *Knowledge: Creation, Diffusion, Utilization* og *Knowledge in Society*. I Norden er foreningen Forum för kunskapsvård och forskningsinformation etableret blandt andet med det formål at skabe forskning på området.²

Noter

1. Det drejer sig om Yngve Boye og Torbjörn Winqvist, *Utvärderingar som kunskapskälla*, Stockholm: Energiforskningsnämnden, 1990; Kjell Grønhaug, *Evaluering av LOS-projekter innen næringssektoren*, Bergen: Norges Handelshøyskole, 1991; Jon Nausdalslid & Marit Reitan, *Kunnskap og styring*, Oslo: NIBR-notat 1992:15; Søren Winter, "Summarisk forskning: Forskning, politik og SUM". *SUMma summarum*, 2, 1991.
2. Yderligere information om FKF kan fås ved henvendelse til Thomas Tydén, Dalarnas forskningsråd, Svärdsjögatan 19, 791 31 Falun, Sverige; fax +46 23 39489. Forumet udgiver også nyhedsbladet *FKF-Nytt*.

Litteratur

Albæk, Erik (1988). *Fra sandhed til information. Evalueringsforskning i USA – før og nu*, København: Akademisk Forlag.

- Albæk, Erik (1991). "Mellem viden og magt", i Thomas Tydén (red.), *Kunskapsöverföring och kunskapsvård*, DFR-rapport 1990: 4.
- Andersen, Ib (1992). "Kommentar til Erik Jørgen Hansens artikel", *Dansk Sociologi*, 3. årg. nr. 4.
- Brewer, G.D. og P. deLeon (1983). *The Foundations of Policy Analysis*, Homewood, IL: Dorsey Press.
- Chelimsky, E. (1989). "Evaluating Public Programs", pp. i James L. Perry (ed.), *Handbook of Public Administration*, San Francisco: Jossey-Bass.
- Cohen, M.D., J.P. Olsen og J.G. March (1972). "A Garbage Can Model of Organizational Choice", *Administrative Science Quarterly*, vol. 17, pp. 1-25.
- Easthope, G. (1974). *History of Social Research Methods*, London: Longman.
- Evaluation Research Society Standards Committee (1982). "Evaluation Research Society Standards for Program Evaluation", i Peter H. Rossi (red.), *Standards for Evaluation Practice*, New Directions for Program Evaluation, No. 15, San Francisco: Jossey-Bass.
- Grønhaug, K. (1991). *Evaluering av LOS-projekter innen næringssektoren*, Bergen: Norges Handelshøyskole.
- Grønnegård Christensen, Jørgen (1991). *Den usynlige stat*, København: Gyldendal.
- Hansen, E.J. (1992). "Kampen om forskningen - elementer til forståelse af sektorforskningens elendighed", *Dansk Sociologi*, 3. årg. nr. 3, pp. 4-17.
- Hegland, T.J. (1993). "Kampen om opmærksomhed - elementer til en kritik af Erik Jørgen Hansens forståelse af sektorforskningen", *Dansk Sociologi*, 4. årg. nr. 1.
- Kongshøj Madsen, Per (1992). "Noget at råbe hurra for?" *Samfundsøkonomen*, 4.
- Lindblom, Charles E. (1990). *Inquiry and Change. The Troubled Attempt to Understand and Shape Society*, New Haven: Yale University Press.
- Lindblom, Charles E. (1959). "The 'science' of muddling through", *Public Administration Review*, 19.
- Nelson, R.R. (1977). *The Moon and the Ghetto. An Essay on Public Policy Analysis*, New York: Norton.
- Notkin, A. (1992a). "Forskere i snor". *Weekendavisen*, 11.-17./9.
- Notkin, A. (1992b). "Dropper kvalitet". *Weekendavisen*, 30./10.-5./11.
- Patton, M.Q. (1978). *Utilization-Focused Evaluation*, Beverly Hills: Sage.
- Pedersen, K.M. (1979). *Effektmålingers teori og metode*, København: AKF.
- Pedersen, K.M. (1980). *Hvad er effektmåling?*, København: AKF.
- Rist, R.C. (red.) (1990). *Program Evaluation and the Management of Budget. Patterns and Prospects across Eight Nations*, New Brunswick: Transaction Publishers.
- Rossi, P.H. (1979). "Past, Present, and Future Prospects of Evaluation Research", i L.-E. Datta og R. Perloff (eds.), *Improving Evaluations*, Beverly Hills: Sage.
- Simon, Herbert. (1947). *Administrative Behavior*, London: MacMillan.
- Steen, A. (1991). *Evaluering av forskningsprosjekter om frikommuneforsøk og miljøforsøk i kommunene*, Oslo: Institutt for statsvitenskap, Oslo Universitet.
- Straussman, J.D. (1990). *Public Administration*, New York: Longman.
- Ståhlberg, K. (red.) (1990). *Frikommunförsök i Norden*, Åbo: Åbo Akademi.
- Vedung, Evert (1991). *Utvärdering i politik och förvaltning*, Lund: Studentlitteratur.
- Wagner, P., Weis, C.H., B. Wittrock og H. Wollman (eds.) (1991). *Social Sciences and Modern States. National Experiences and Theoretical Crossroads*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Weiss, Carol H. (1977). "Research for policy's sake: The enlightenment function of social research", *Policy Analysis*, 3.
- Weiss, Carol H. (1980). "Knowledge creep and decision accretion", *Knowledge: Creation, Diffusion, Utilization*, 1.
- Weiss, Carol H. (1987). "The circuitry of enlightenment", *Knowledge: Creation, Diffusion, Utilization*, 8.
- Weiss, Carol H. (1992). "Policy Research in the context of diffuse decision making", *Journal of Higher Education*, 53.
- Winter, Søren (1991). "Summarisk forskning: Forskning, politik og SUM", *SUMma summarum*, 2.
- Winter, Søren (1990). "Den anvendte forskning", *AKF-nyt* 2.